

Gréckokatolícka cirkev v povojnovom Poľsku 1945-1947

Dagmar KUZMOVÁ

Pred koncom druhej svetovej vojny zastávalo Poľsko dôležitú úlohu v budovaní geografického obranného štítu na východnej hranici sovietskeho Zväzu. V tomto zložitom povojnovom prostredí Poľska dochádzalo ku konsolidácii politického, verejného, ale aj cirkevného života. Nástup novej politickej moci pod taktovkou komunistických síl pocítovala aj gréckokatolícka cirkev. Jej pozície však boli oveľa ťažšie, keďže pre oficiálnu vládnú politiku reprezentovala táto cirkev ukrajinskú národnosť. Otázka vyriešenia problému gréckokatolíckej cirkvi, sa preto niesla ruka v ruke s riešením národnostnej otázky. V súlade s moskovskými plánmi, krátko pred skončením druhej svetovej vojny, sa otvorila kapitola vyriešenia gréckokatolíckeho a ukrajinského problému v Poľsku. V tejto krajine sa však nestretneme s klasickým modelom riešenia, aký bol príznačný pre sovietsku Ukrajinu (Ľvov 1946), Československo (Prešov 1950), alebo Rumunsko (Cluj 1948), kde došlo k zrušeniu gréckokatolíckej cirkvi a k nútenému prestupu na pravoslávnu vieru. V Poľsku sa stretávame s ojedinelým fenoménom, kedy poľská komunistická vláda nepristúpila k zrušeniu gréckokatolíckej cirkvi, ale jej existenciu likvidovala mocensko-politickými prostriedkami postupne.

Prvá represia voči gréckokatolíckej cirkvi prišla po odsúhlasení novej hranice medzi Poľskom a sovietskou Ukrajinou v roku 1944. Nová východná hranica vytýčená na základe tzv. Curzonovej línie sa významnou mierou dotkla vývoja v gréckokatolíckej cirkvi. Posunutím hraníc stratila Przemyská diecéza svoju väčšiu časť. Z pôvodných 640 farností jej zostalo iba 223¹. Takisto utrpela stratou vlastných kňazov, ktorí sa ocitli v novom štáte na Sovietskej Ukrajine. Z pôvodného počtu kňazov zostalo gréckokatolíckej cirkvi necelých tristo, ktorí oficiálne vykonávali pastiersku službu. Ich počet sa následne však začal meniť a to dôsledkom útekov gréckokatolíckych kňazov zo sovietskej strany späť do Poľska. Oblasť Apoštolskej administrácie Lemkoviny nebola zmenenou hranicou dotknutá a naďalej do nej spadalo 129 farností.

---

¹ Na poľskej strane zostalo Przemyskej diecéze 13 dekanátov a to: Baligrodzki, Birczanski, Cieszanowski, Cisnianski, Jaroslawski, Leski, Lezajski, Lubaczowski, Lupkowski, Pruchnicki, Przemyski, Radyminski a Sieniawski. [HALAGIDA, Igor: Wykaz parafii przemyskiej diecezji greckokatolickiej w Polsce oraz składu osobowego kapituły tejże diecezji z 1946 roku (dokumenty z Archiwum Akt Nowych). In: Miedzy Odra i Dnieprem wyznania i narody. T. II. Zost.: STEGNER, Tadeusz. Gdansk : 2000. s. 267.

Druhou ranou, ktorá zastihla gréckokatolícku cirkev, bola zmluva o výmene obyvateľstva z 9. septembra 1944 medzi Poľskom a sovietskou Ukrajinou. Rovnaká zmluva bola podpísaná tiež medzi Poľskom a sovietskym Bieloruskom dňa 22. septembra 1944. Obidve zmluvy mali podľa poľskej vlády vyriešiť otázku ukrajinskej národnosti v Poľsku. Všeobecne sa ukrajinská národnosť oficiálne spájala s činnosťou ukrajinského podzemia, ktoré vyčíňalo v rokoch 1943 a 1944 v pohraničnom juhovýchodnom páse Poľska. Zložky OUN a UPA a ich aktivita, bola pripisovaná ukrajinskému obyvateľstvu, ktoré sa tým pádom stalo nepriateľom Poľska. Ukrajinci boli vnímaní ako „vrahovia“ Poliakov, čo vyplývalo najmä z teroru vyvíjaného v oblastiach Volyň a Halič. Poľská vláda sa tak mienila jednou presídľovacou akciou zbaviť troch problémov naraz. V prvom rade išlo o zničenie základu jednotiek OUN a UPA. Ukrajinské obce v juhovýchodnom Poľsku boli považované za zdroj ukrajinského podzemia, takže vysídlením obyvateľov chceli zamedziť rastu jeho personálnej a materiálnej základne. V takomto duchu sa niesla aj oficiálna propaganda presídľovacej akcie. Zároveň sa poľská vláda snažila etnicky vyčistiť poľské územie od národnostných menšín. K tomu dochádzalo nie len v Poľsku, ale aj v okolitých štátoch strednej Európy. Presídlenie Ukrajincov na sovietsku Ukrajinu, ktoré malo zo začiatku dobrovoľný charakter, malo prispieť k pozitívnemu prijatiu novej štátnej hranice medzi Poľskom a USSR širšej verejnosti, ale najmä západnými mocnosťami. Zmeny v spôsobe presídlenia z dobrovoľného na nútený, len dokresľovali neochotu Ukrajincov vzdať sa svojich pôvodných domovov, čím celá akcia získala nátlakový charakter a zapísala sa čiernymi písmenami v histórii poľskej národnostnej politiky v druhej polovici 20. storočia. Poslednou, ale rovnako významnou úlohou, ktorú presídľovacia akcia mala vyriešiť, bol odsun gréckokatolíckych veriacich na sovietsku Ukrajinu. V tomto priestore gréckokatolícka cirkev, ako reprezentantka ukrajinskej národnosti v Poľsku, predstavovala pre komunistickú vládu isté nebezpečenstvo. To vyplývalo najmä s jeho spätosťou s Vatikánom. Otázne tu však bolo, do akej miery gréckokatolícka cirkev predstavovala skutočné nebezpečenstvo pre Poľsko. Keďže samotný konfesijný základ Poľska bol tvorený na 90% rímskokatolíckym vierovyznaním. Dôsledkom toho predpokladáme, že samotná poľská vláda nemienila pristúpiť k oficiálnemu zrušeniu gréckokatolíckej cirkvi, kde by narazila na silný odpor katolíckeho obyvateľstva. V danom čase, krátko pred skončením druhej svetovej vojny, kedy bola vytvorená sieť sovietskych satelitných štátov v strednej Európe, by bol ostrý zásah voči katolicizmu v Poľsku veľmi riskantným riešením. Doterajší archívny výskum to nepotvrdil, žeby poľská vláda plánovala agresívny postup voči gréckokatolíckej cirkvi v podobe jej oficiálneho zrušenia. Avšak vysídlením ukrajinského obyvateľstva na sovietsku Ukrajinu a následne premiestnením

zvyšku Ukrajincov na severozápadné oblasti Poľska, do značnej miery vyriešili túto otázku a zrušenie gréckokatolíckej cirkvi už nebolo potrebné.

Vedenie gréckokatolíckej cirkvi v Poľsku razantne odmietlo presídľovaciu akciu a samotný gréckokatolícky biskup J. Kacylovský viedol svojich kňazov k tomu, aby sa jej nezúčastnili. Už niekoľko týždňov po podpísaní dohody, dňa 20. novembra 1944 zástupca splnomocnenca ukrajinskej vlády T. Kalnenko v správe pre nadriadené orgány napísal: „ . . . *biskup przemyský . . . podľa nepotvrdených informácií je členom okresného oddielu OUN, vydal nariadenie duchovenstvu, aby všetkými dostupnými prostriedkami, zamedzovali evakuácii ukrajinského obyvateľstva.*“² V decembri 1944 navštívili J. Kacylovského predstavitelia tajných sovietskych služieb.³ Predmetom rozhovorov bola opätovná snaha presvedčiť biskupa, aby podporil presídľovaciu akciu a zároveň, aby sám podpísal osvedčenie o dobrovoľnom presídlení na sovietsku Ukrajinu. Biskup sa odvolával na kanonické právo, pričom tvrdil, že výjazd každého gréckokatolíckeho kňaza na územie iného štátu, musí byť schválené Svätou Stolicou. Bez tohto schválenia nemohol J. Kacylovský odobrať akýkoľvek presun vlastných kňazov.⁴ Nasledujúce mesiace a v prvej polovici roku 1945 pretrvávali neznesiteľné podmienky pre gréckokatolícku cirkev na sovietskej Ukrajine. Akékoľvek protiprávne úkony voči kňazom vnímali duchovní aj v Poľsku. Základmi gréckokatolíckej cirkvi na sovietskej Ukrajine otriaslo zatknutie Lvovského metropolitu Jozefa Slipyja dňa 11. apríla 1945.⁵ Šíriace sa nebezpečenstvo a postupný prechod k nútenému presídľovaniu znepokojovali aj poľského biskupa. V liste przemyskému rímskokatolíckemu biskupovi dňa 19. marca 1945 napísal: „*Pokiaľ duchovenstvo bude chcieť v prípade nebezpečenstva ochrániť kostol i najsvätejšie predmety pred znesvätením. Tak ak by niektorý z gréckokatolíckych kňazov požiadal o starostlivosť nad kostolom a vzal by si kľúče. Tak nech*

---

² Citované podľa: IWANECZKO, Darius: Historia dwóch aresztowań przemyskiego biskupa greckokatolickiego Jozafata Kacyłowskiego. In: Biuletyn Instytutu pamięci narodowej. č. 7, 2001. s. 27

³ Návštevy u biskupa sa zúčastnili splnomocnenec vlády USSR pre repatriáciu z okresu Przemyského – Tyszczenko, predstaviteľ vojenského štábu I. Ukrajinského frontu major Lyzohub a zástupca vojenského veliteľa z Przemysla major Werszynim.

⁴ Citované podľa: IWANECZKO, Darius: Historia dwóch aresztowań przemyskiego biskupa greckokatolickiego Jozafata Kacyłowskiego. In: Biuletyn Instytutu pamięci narodowej. č. 7, 2001. s. 27

⁵ Pozri bližšie: GUDZIAK, B. – HURKINA, S. – TURIJ, O.: Hierarchia i duchowienstwo ukraińskiego kościoła greckokatolickiego w podziemiu. In: Polska-Ukraina : 1000 lat sąsiedztwa : Katolickie unie kościelne w Europie środkowej i wschodniej – idea a rzeczywistość. Tomus 4. Zost.: STEPANIA, Stanisław. Przemysł : 1998. s 311 – 337. Porovnaj: STEPIEN, S.: Represje wobec Kościoła recockatolickiego w Europie środkowo-wschodniej po II wojnie światowej. In: Polska-Ukraina : 1000 lat sąsiedztwa. Tomus 2. Zost.: STEPANIA, Stanisław. Przemysł : 1994. s. 195-262.; MYSZANYCZ, O.: Metropolita Józef Slipyj przed „sadem“ KGB : Materiały z procesów w latach 1945-1948 i 1958-1959. In: Polska - Ukraina : 1000 lat sąsiedztwa. Tomus 2. Zost.: STEPANIA, Stanisław. Przemysł : 1994. s. 263-292.

*duchovenstvo neodmieta túto pomoc.*⁶ O niekoľko mesiacov neskôr došlo k ďalšiemu kroku v postupnom odstraňovaní cirkevného vplyvu v krajine. Dočasná vláda Národnej jednoty dňa 12. septembra 1945 na základe návrhu Ministra verejných vecí prijala nariadenie, ktorým zrušila právny základ Konkordátu medzi Poľskou republikou a Svätou Stolicou. V nariadení sa písalo: *„Konkordát uzatvorený medzi Apoštolskou Stolicou a Poľskou Republikou prestal byť použiteľný v dôsledku jeho jednostranného rozbitia zo strany Apoštolskej Stolice, prostredníctvom právnych aktov, ktoré použil v čase nemeckej okupácie, a ktoré sú v rozpore s jeho ustanoveniami.*⁷ Nariadenie nebolo nikde oficiálne zverejnené a Svätá Stolica ho nikdy nepotvrdila.⁸ Prerušenie akýchkoľvek kontaktov s Vatikánom izolovalo domácich kňazov od kontaktu s hlavou cirkvi. Zrušenie Konkordátu predstavovalo faktický koniec príprav reštrikčných opatrení voči cirkvám v Poľsku. O dvanásť dní neskôr 20. septembra 1945 došlo k prvému zatknutiu biskupa J. Kocylovského, ktorého odviekli orgány štátnej bezpečnosti do väzenia v Rzeszove. O niekoľko hodín neskôr bol zatknutý taktiež člen priemyského biskupstva Bazylí Hrynyk⁹ a spolu s ním ďalší 15 iní priemyslí Ukrajinci. Vo svojich spomienkach B. Hrynyk opísal proces zatknutia takto: *„Pamätám si ako by sa to stalo dnes, v noci z 18 na 19 septembra 1945 . . . do farského domu v ktorom sme bývali spolu so sestrinou rodinou, prišli niekoľkí policajti spolu so svojim veliteľom. Dvere domu, ako zvyčajne v noci boli zamknuté a začali sa dobíjať do okien, aby sme ich vpustili do domu, lebo majú pre mňa vážnu správu a chcú sa porozprávať so mnou v dome. Predstavili sa že sú príslušníci polície. Sám som prišiel a otvoril im dvere. Policajti hovorili po poľsky, ale veliteľ ktorý prišiel s nimi vedel po ukrajinsky. . . . Policajti mi prikázali aby som sa prichystal, že pôjdem s nimi do ich stanice. Tam, ako mi potvrdil ich veliteľ, im mám odpovedať na ich otázky, a potom sa budem môcť vrátiť domov. Preto mi nedovolili vziať si so sebou breviár (cirkevná kniha ktorá obsahuje náboženské texty z tzv. dobového cyklu, ranné a večerné*

⁶ Citované podľa: IWANECZKO, Darius: Historia dwóch aresztowań przemyskiego biskupa greckokatolickiego Józefa Kacyłowskiego. In: Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej. č. 7, 2001. s. 28.

⁷ Citované podľa: WOJEWODA, Zbigniew: Zarys historii kościoła greckokatolickiego w Polsce w latach 1944-1989. Krakow : Nomos, 1994. s. 30.

⁸ Text ku konkordátu z roku 1925 je uverejnený aj on-line na internete. Pozri bližšie: <http://specp.prf.cuni.cz/dokument/konpol.htm>

⁹ Ks. Hrynyk Bazylí – ukrajinsky Hrynyk Vasil’ (27 december 1896 – 31 marec 1977). Člen Katedrálnej kapitoly a radca biskupskej kúrie. Vyučoval v Gréckokatolíckom Duchovnom Seminári v Przemysle. Počas akcie Visla bol rímskokatolíckym kardinálom A. Hlondom vymenovaný za generálneho vikára przemyskej diecézy. V rámci akcie Visla bol deportovaný na severozápadné Poľsko, kde od roku 1948 uskutočňoval gréckokatolícke omše v Novym Dvorze neďaleko mesta Gdaňsk. V roku 1952 bol uväznený a odsúdený za špiónstvo a prepustený z väzenia bol až v roku 1956. B. Hrynyk sa stal hlavným iniciátorom obnovenia gréckokatolíckej cirkvi v Poľsku po roku 1956. Od roku 1967 bol hlavným vikárom pre gréckokatolíckych veriacich a účinkoval popri biskupovi Štefanovi Vyszynskom. [HALAGIDA, Igor: Wykaz parafii przemyskiej diecezji greckokatolickiej w Polsce oraz składu osobowego kapituły tejże diecezji z 1946 roku (dokumenty z Archiwum Akt Nowych). In: Miedzy Odra i Dnieprem wyznania i narody. Č. 2. Gdaňsk : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2000. s. 272.]

modlitby. „Nebude potrebné (breviár- pozn. autora), my za chvíľku kňaza prepustíme.“ Povedal mi veliteľ.“¹⁰ Pri zadržaní sa orgány štátnej bezpečnosti snažili všemožnými dostupnými prostriedkami presvedčiť biskupa aj ďalších členov przemyského biskupstva, aby dobrovoľne podpísali rozhodnutie o odchode na sovietsku Ukrajinu. Jeho súhlas však nezískali a tak boli všetci členovia na čele s biskupom J. Kocylovským zavražďovaní a vydieraní. Hlavnou zámenkou pri ich zadržaní mala byť spolupráca s fašizmom, špiónstvo pre Vatikán a podpora ukrajinského podzemia. Nakoniec po niekoľkomesačnom väzení boli przemyský biskup a B. Hrynyk pridelení zločkám NKVD v Szegine na sovietsku stranu. Tento postup pravdepodobne nebol dohodnutý so sovietskym vedením, pretože po niekoľkodňovom pobyte na sovietskej strane, boli obidvaja prevezení späť do Poľska. Počas ohrozených mesiacov, kedy gréckokatolícka cirkev nemala oficiálneho zástupcu vo vedení przemyského biskupstva, sa k spolupráci prihlásila rímskokatolícka cirkev. V dňoch 3-4. decembra 1945 sa uskutočnilo stretnutie rímskokatolíckych duchovných, na ktorom sa dohodlo o pomoci gréckokatolíckemu duchovenstvu v obidvoch častiach biskupstva. Zároveň Poľský Episkopát protestoval proti zatknutiu biskupa J. Kacylovského a B. Hrynyka. Dňa 24. januára 1946 boli biskup J. Kacylovský a B. Hrynyk vrátení späť do Przemysla. V danom čase neboli pripravené podklady pre razantnejší zákrok voči zadržaným predstaviteľom gréckokatolíckej cirkvi. Poľskí historici sa zhodujú v tom, že sovietske vedenie sa obávalo použiť razantnejšiu metódu voči biskupovi, keďže sa v tom čase na sovietskej Ukrajine pripravovali voľby do Najvyššej Rady a razantný zákrok by mohol vyprovokovať intenzívnu odozvu ukrajinského podzemia. Zároveň na sovietskej Ukrajine vrcholili prípravy „Lvovského soboru“, na ktorom ukrajinskí gréckokatolíci mali odsúhlasiť dobrovoľný prechod na pravoslávie a gréckokatolícka cirkev na Ukrajine tak mala zaniknúť. To boli hlavné dôvody zamedzili štátnym orgánom, aby razantnejšie zasiahli voči biskupovi a jeho pomocníkovi. V čase ich neprítomnosti však došlo k razantnému postupu voči organizáciám gréckokatolíckej cirkvi v Poľsku. Ešte v októbri 1945 vláda zlikvidovala Gréckokatolícky duchovný seminár v Przemysle a dva ukrajinské gymnáziá. Zároveň nebolo vydané povolenie k začatiu výučby na Ukrajinskom gymnáziu Kupieckom a na Handlovskom liceu. Za nelegálny bol uznaný tiež Ukrajinský dievčenský Inštitút. Podobne bola zakázaná činnosť dvoch charitatívnych domoch. Prvá s názvom „Eparchiálna Pomoc“ a druhá pod názvom „Inštitút vdov a sirôt po kňazoch“. Po oslobodení napísal biskup J. Kacylovský krátke osvedčenie, v ktorom potvrdil svoju vernosť Svätej Stolici. „*V prípade môjho uväznenia*

---

¹⁰ Citované podľa: HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kaplan greckokatolicki Ks. Bazyli Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 43.

a pozbavenia funkcie, prosím o upovedomenie Svätého Otca, že svoju prísahu vernosti a oddania Jemu, do posledného dychu, do posledného úderu môjho srdca, uchovám. Oddávam sa do Jeho rúk a prosím o Otcovské Požehnanie.“¹¹

Biskupov návrat do Poľska a jeho ďalšie pôsobenie v kraji bolo pod prísnyim drobnohľadom bezpečnostných zložiek. J. Kocylovský našiel svoju cirkev v dezolátnom stave, a paralyzovanú silnejúcim nátlakom na vyst'ahovanie Ukrajincov z Poľska. O niekoľko dní po jeho návrate si vyžiadalo Ministerstvo verejných vecí (MVV), konkrétne Cirkevné oddelenie (CO) súpis gréckokatolíckych farností v Przemyskom biskupstve ako aj súpis osôb, ktoré v nej pôsobili. Zoznam bol pripravený samotným H. Lakotem a obsahoval základné údaje o stave Przemyského biskupstva k januáru 1946.¹² Počet veriacich pri jednotlivých farnostiach bol však udaný podľa sčítania z roku 1939, čo nebolo adekvátne reálnemu stavu veriacich. Celý zoznam bol zaslaný na CO pri MVV dňa 26. januára 1946. Podľa publikovaného záznamu personálnu základňu biskupstva tvorilo 9 osôb.¹³ Przemyské biskupstvo sa skladalo z 22 dekanátov¹⁴, 223 farností a svojou jurisdikciou spravovalo 652

---

¹¹ Citované podľa: STEPIEN, Stanislaw: Kosciol greckokatolicki w Polsce po II wojne swiatowej i w czasach wspolczesnych (do roku 1998). In: Polska : Ukraina : 1000 lat sasiedztwa : Katolickie unie koscielne w Europie srodkowej i wschodniej – idea a rzeczywistosc. Tomus 4. Zost.: STEPANIA, Stanislaw. Przemysl : 1998, s. 344.

¹² Tento dokument je ojedinelý svojho druhu. Štatisticky zachytáva počet dekanátov, farností – k roku 1946 a počet veriacich k roku 1939. Podobný záznam bol pripravovaný už v roku 1939 avšak nástupom vojny nebol dokončený. Aj samotný zostavovateľ publikovaného dokumentu I. Halagida priznáva, že publikovaný dokument môže mať skreslený charakter, keďže údaje o počte veriacich boli použité z roka 1939. Zároveň sa autor domnieva, že toto písomné zachytenie stavu gréckokatolíckej cirkvi by mohol poukázať na približný obraz konfesionálnej skladby Ukrajincov, presídlených do USSR. Porovnaj: . [HALAGIDA, Igor: Wykaz parafii przemyskiej diecezji greckokatolickiej w Polsce oraz skladu osobowego kapituly tejze diecezji z 1946 roku (dokumenty z Archiwum Akt Nowych). In: Miedzy Odra i Dnieprem wyznania i narody. Č. 2. Gdańsk : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2000. s. 269.]

¹³ Išlo o týchto ľudí: Josafát Kocylovský – vo funkcii biskupa, Lakota Gregorz – pomocný biskup a generálny vikár, Pynylo Byzyl – člen katedrálnej kapituly, Reszetylo Roman – člen katedrálnej kapituly, Hrynyk Bazyli – člen katedrálnej kapituly, Kusycz Jan – člen katedrálnej kapituly, Denko Mikolaj – člen katedrálnej kapituly, Hrycelak Mikolaj – Kancelár biskupskej kúrie a Wasylkiewycz Mokij [HALAGIDA, Igor: Wykaz parafii przemyskiej diecezji greckokatolickiej w Polsce oraz skladu osobowego kapituly tejze diecezji z 1946 roku (dokumenty z Archiwum Akt Nowych). In: Miedzy Odra i Dnieprem wyznania i narody. č. 2. Gdańsk : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2000. s. 271-272.]

¹⁴ Boli to dekanáty: Baligrodzki (16 234 veriacich), Belzki (22 209 veriacich), Birczanski (26 579 veriacich), Cieszanowski (25 143 veriacich), Cisnianski (8 375 veriacich), Dobromilski (34 743 veriacich), Krakowiecki (10 684 veriacich), Leski (25 137 veriacich), Leżajsk (15 599 veriacich), Lubaczowski (25 952 veriacich), Lutowski (12 995 veriacich), Lupkowski (13 334 veriacich), Medycki (5 798 veriacich), Nizankowski (6 058 veriacich), Przemyski (24 541 veriacich), Pruchnicki (14 161 veriacich), Radyminski (25 601 veriacich), Rawa Ruska (15 255 veriacich), Sieniawski (16 819 veriacich), Uhnowski (16 653 veriacich), Wareski (16 304 veriacich), (názvy sú v poľskom jazyku – pozn. autora) Do tejto štatistiky nie je zahrnutá oblasť Apoštolská administrácia Lemkoviny. [HALAGIDA, Igor: Wykaz parafii przemyskiej diecezji greckokatolickiej w Polsce oraz skladu osobowego kapituly tejze diecezji z 1946 roku (dokumenty z Archiwum Akt Nowych). In: Miedzy Odra i Dnieprem wyznania i narody. Č. 2. Gdańsk : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2000. s. 274-302.]

miest a obcí s 378 174 veriacimi. Sumarizácia neobsahovala počty Apoštolskej administrácie Lemkoviny.¹⁵

Osudy Apoštolskej administrácie Lemkoviny do 2. polovice 1946.

Situácia na Lemkovine nebola o nič ideálnejšia, ako v ostatných častiach Poľska. Vo vedení stál ako jej posledný správca Alexander Malinovský. A. Malinovský sa však od začiatku príchodu Červenej armády na územie Lemkoviny obával, že bude pozbavený svojej funkcie a násilne deportovaný na sovietsku Ukrajinu. Dôvodom jeho obáv bol spôsob dosadenia do funkcie, ktorá sa odohrala ešte v čase vojnovnej okupácie Nemeckom v roku 1941, kedy bol menovaný prostredníctvom apoštolského nunciusa v Berlíne Cesarega Orseniga. Vzhľadom na zrušený Konkordát z roku 1925, sa A. Malinovský obával, že bude v najbližšej dobe pozbavený svojho úradu. V snahe ochrániť a zabezpečiť riadny chod gréckokatolíckej cirkvi na Lemkovine vymenoval 24. júla 1944 troch generálnych vikárov, ktorí mali po jeho prípadnej deportácii, spravovať gréckokatolícke farnosti. Boli to: Štefan Jodlovsky (Jodłowski), Andrej Złupko (Złupko) a Ivan Pidhrabij.¹⁶ A. Malinovského obavy sa naplnili a na jeseň v roku 1944 bol vzatý do väzby tajnou sovietskou bezpečnostnou službou. Jeho zatknutie však malo len krátky priebeh. Po prepustení sa definitívne rozhodol že opustí Poľsko ilegálnou cestou. Za pomoci členov UPA sa dostal na územie Československa a odtiaľ prešiel v decembri 1945 do Bavorska. Osud Apoštolskej Administrácie Lemkoviny prešiel do rúk troch vikárov. Ich pôsobnosť však bola silno paralyzovaná a už na jar v roku 1946 Štefan Jodlovsky nasledoval kroky svojho nadriadeného a ilegálne opustil Poľsko. Ich úteky predstavovali snahu uniknúť pred vysťahovaním na sovietsku Ukrajinu. Opačný postup zvolil I. Pidharbij, ktorý dobrovoľne vycestoval spolu so svojimi veriacimi z farnosti na sovietsku Ukrajinu.¹⁷ Na území Lemkoviny tak zostal len jeden z pôvodných troch generálnych vikárov A. Złupko, ktorý osamote nemohol vykonávať žiadne úkony.

Na jar v roku 1946 nastúpila ďalšia rana, ktorá oslabilo postavenie gréckokatolíckej cirkvi v Poľsku. 11. apríla 1946 došlo k stretnutiu niekoľkých miestnych predstaviteľov Przemysla¹⁸,

¹⁵ HALAGIDA, Igor: Wykaz parafii przemyskiej diecezji greckokatolickiej w Polsce oraz składu osobowego kapituły tejże diecezji z 1946 roku (dokumenty z Archiwum Akt Nowych). In: Miedzy Odra i Dnieprem wyznania i narody. Č. 2. Gdańsk : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2000. s. 274-302.

¹⁶ NOWAKOWSKI, K. Z.: Administracja Apostolska Lemkowszczyzny w latach 1939-1947. In: Polska-Ukraina : 1000 lat sasiedztwa. Tomus 3. Przemysl : 1996. s. 236

¹⁷ STEPIEN, Stanisław: Kosciol greckokatolicki w Polsce po II wojne swiatowej i w czasach wspolczesnych (do roku 1998). In: Polska : Ukraina : 1000 lat sasiedztwa : Katolickie unie koscielne w Europie srodkowej i wschodniej – idea a rzeczywistosc. Tomus 4. Zost.: STEPANIA, Stanisław. Przemysl : 1998, s. 346.

¹⁸ Na stretnutí boli prítomní: Rzeszovský vojvoda Roman Gesing, bližšie nešpecifikovaný úradník Ministerstva verejných vecí (Grabovský) a zároveň predstavitelia milícií, vojska a orgánov bezpečnosti – v rámci nich sovietsky poradca v Rzeszove plukovník M. Novikov. Pozri bližšie: HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kapłan greckokatolicki Ks. Bazyli Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 47.

na ktorom rozhodli, že ďalšie pôsobenie biskupa J. Kacylovského, jeho pomocníkov a členov kapituly v okrese Przemysl, bolo neprístupné a bude škodiť pri konsolidácii verejnej mienky. Zo zasadnutia vzišlo definitívne rozhodnutie o nútenom vystáňovaní biskupa a ostatných kňazov z jeho blízkeho okolia. Pohnutá doba nútila vedúcich predstaviteľov gréckokatolíckej cirkvi v Poľsku hľadať adekvátne možnosti úniku z nepriaznivej situácie. Útechu nachádzali z časti v rímskokatolíckej cirkvi, ktorej predstavitelia pripravili v dňoch 22-24. apríla 1946 stretnutie poľských biskupov v Czestochovie. Pozvanie obdržal aj J. Kacylovský, ktorý sa jej zúčastnil. Na zasadnutí bola prediskutovaná celková situácia v gréckokatolíckej cirkvi v Poľsku. Výsledným dokumentom konferencie bolo „Memorandum“, ktoré bolo zaslané poľskej vláde. V „Memorande“ sa biskupi vyslovili: „ . . . , *vzhode s Konkordátom a kanonickým právom je gréckokatolícke przemyské biskupstvo súčasťou katolíckej cirkvi v Poľsku a biskup J. Kacylovský je členom poľského episkopátu.*“¹⁹ Memorandum malo pripomenúť a zároveň potvrdiť jednotnosť katolíckeho spoločenstva v Poľsku, pričom rímskokatolícka cirkev na čele s biskupom A. Hlondom vyslovila pomoc a spolupatričnosť s gréckokatolíckou cirkvou. Nevieme usúdiť do akej miery malo „Memorandum“ vplyv na ďalšie postupy vlády voči gréckokatolíckej cirkvi, avšak vzhľadom na Lvovský sobor uskutočnený len mesiac pred stretnutím biskupov Poľska, predpokladáme, že nemalo zásadný vplyv. Naše konštatovanie potvrdzuje aj ten fakt, že v tom istom mesiaci došlo k rozhodnutiu, podľa ktorého mal byť J. Kacylovský a ostatní členovia biskupskej kapituly, násilne odvečení na sovietsku Ukrajinu.

Jar v roku 1946 teda priniesla ďalší zvrät v dejinách gréckokatolíckej cirkvi v Poľsku, keďže zakrátko boli odstránení jej vedúci predstavitelia. Začiatkom júna 1946 boli prípravy na odstránenie J. Kacylovského takmer hotové. Celkovú zodpovednosť za priebeh akcie vzal na starosť przemyský starosta Michal Hasko. Technické zabezpečenie odsunu biskupa prevzal sovietsky zástupca plukovník M. Novikov.²⁰ Dňa 26. júna 1946 došlo k jeho definitívnemu zatknutiu. „ . . . okolo 9 hodiny ráno oddiely poľského vojska v plnom nasadení obsadili biskupský palác aj Kapitolu, rovnako uzatvorili aj prilahlé ulice. Veliteľ operácie, viceprimátor przemyský Zigmunt Felczyński a šéf PUBP v Przemysle Ján Žugaj oznámili biskupovi Kacylovskému, že majú z ministerstva rozkaz, aby jeho, spolu s celou farnosťou a členmi Kapituly premiestnili z územia Poľska do ZSSR, a tento rozkaz majú vykonať

---

¹⁹ Citované podľa: STEPIEN, Stanislaw: Kosciol greckokatolicki w Polsce po II wojne swiatowej i w czasach wspolczesnych (do roku 1998). In: Polska : Ukraina : 1000 lat sasiedztwa : Katolickie unie koscielne w Europie srodkowej i wschodnej – idea a rzeczywistosc. Tomus 4. Zost.: STEPANIA, Stanislaw. Przemysl : 1998, s. 344.

²⁰ Pozri bližšie: BILAS, A.: Likwidacja greckokatolickiej diecezji przemyskiej oraz tragiczne losy jej ordinariusza biskupa Jozafata Kacylovskiego w kontekscie polityki wyznaniowej ZSSR. In: Polska – Ukraina. 1000 lat sasiedztwa. Tomus 3. Przemysl : 1996. s. 287-288.

okamžite. . . ., potom prikázali biskupovi aj všetkým ostatným kňazom pobaliť sa a prichystať do 6 hodiny večer. Keď sa čas pomaly míňal, protestujúceho proti bezpráviu duchovných, medzičasom napísal biskup sťažnosť Boleslavovi Bierutovi s argumentáciou, že jedine pápež má oprávnenie odvolať ho z funkcie biskupa nad zvereným mu biskupstvom, vojaci – bez ohľadu na jeho vek [v tom čase mal 70 rokov – pozn. autora], vyniesli [biskupa] násilne spolu s kreslom na ktorom sedel vypchali ho dopredu a následne ťahali ho z paláca na ulicu, potom vyhodili na nákladné auto. Biskup mal oblečené len rúcho a na hlave biskupskú čiapku, plášť a zvyšok oblečenia mu vhodili do auta až neskôr. Následne v sprievode ozbrojených vojakov odprevádzali biskupa až na hraničné miesto Medyka, kde bol odovzdaný do rúk sovietskej vojenskej vláde.²¹ Podľa poľských autorov biskup J. Kacylovský vedel o chystanej akcii. O jej príprave ho mal údajne informovať samotný B. Hrynyk, ktorý ho mal na chystanú akciu upovedomiť už deň vopred, v snahe zachrániť ho pred násilnou deportáciou. Biskup však na jeho naliehanie, aby sa ukryl na bezpečné miesto, nepristúpil, a kategoricky odmietol opustiť svoje biskupstvo. S biskupom boli zadržaní a prevezení tiež kancelár biskupstva Mykole Hrycelak, pomocný biskup Hryhorij Lakote a členovia kapituly – kňazi Roman Reszetyl, Ivan Kuzycz a Bazyleg Kozlovský. Biskup spolu s H. Lakotem boli prevezení vo vlakových vagónoch do Ľvova, kde ich umiestnili do väzenia. Po krátkom pobyte vo Ľvove boli odtransportovaní do Kyjeva, kde bol s nimi odohraný súdny proces. Obvinení boli najmä zo spolupráce s Hitlerom a s Nemeckom, zo zrady ukrajinského národa a so špiónstva pre Vatikán. J. Kacylovský vzhľadom na jeho vek bol odsúdený a umiestnený v pracovnom tábore v Czapajevce. Tu po niekoľkých mesiacoch dôsledkom fyzického a psychického trýznenia dňa 17. novembra 1947 zomrel. Jeho pomocný biskup H. Lakote ho prežil len o tri roky. Zomrel 12. novembra 1950 v nemocnici pracovného tábora v dedinke Abiez blízko Vorkuty.²²

Gréckokatolícka cirkev v Poľsku sa tak v polovici roka 1946 dostala do zložitej situácie. Przemyské biskupstvo, ako aj Administrácia Apoštolskej Lemkoviny zostali opustené, bez

---

²¹ Citované podľa: HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kaplan greckokatolicki Ks. Bazyli Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 47.

Po odvezení členov biskupstva došlo k rabovaniu a k ničeniu sakrálnych predmetov v biskupskom paláci ako aj v samotnej Kapitule. „Vojsko rozbehlo sa po všetkých salónoch a izbách, všetko rabovali a ničili, všetko vynášali plnými náručiami, a zakrátko to bezcenne predávali na trhu. . . . Vyviezli množstvo sviec a omšového vína, ktoré bolo prichystané pre cele przemyské biskupstvo. Kancelár vidiac čo sa deje , ledva vyprosil, aby mu dovolili vziať najsvätejšie sviatosť z chrámu, pretože sa obával bezprostredného znesvätenia a zhanobenia.“ [HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kaplan greckokatolicki Ks. Bazyli Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 48.]

²² STEPIEN, Stanislaw: Kosciol greckokatolicki w Polsce po II wojne swiatowej i w czasach wspolczesnych (do roku 1998). In: Polska : Ukraina : 1000 lat sasiedztwa : Katolickie unie koscielne w Europie srodkowej i wschodniej – idea a rzeczywistosc. Tomus 4. Zost.: STEPANIA, Stanislaw. Przemysl : 1998, s. 345.

potrebného vedenia. Na slobode sa v tom čase nachádzali už len traja členovia Kapituly a to: Bazylí Hrynyk, Bazylí Pynylo a Mikolaj Denko. B. Pynylo bol v tom čase veľmi chorý a M. Deno sa ukrýval v Krakove. Napriek tomu sa schopili a iniciatívne zaslali list A. Hlondovi ktorom ho požiadali, aby vymenoval dočasného generálneho vikára, ktorý by spravoval priemyszké biskupstvo, ako aj AAL. Biskup A. Hlond v odpovedi napísal, že nevidí žiadnu prekážku vo vymenovaní generálneho vikára, pokiaľ sa ku zvoleniu stretnú a dohodnú aspoň traja členovia kapituly. Tento postup však nebol reálny vzhľadom na ťažkú chorobu B. Pynylo a ukrývaníu M. Denka.²³ Zároveň naďalej hrozilo, že títo poslední členovia kapituly budú vysídlení do ZSSR. Do úvahy pre M. Denka a B. Hrynyka pripadal ešte útek do cudziny. Ten však nebol jednoduchý, keďže bezpečnostné zložky boli informované o tom, že sa stále nachádzajú na území Poľska. Spolu sa im nakoniec podarilo odísť aspoň z Przemysla do Krakova.²⁴ Tam sa zdržali určitý čas. Avšak väčšie aktivity, alebo iniciatívnosť im nebola umožnená. Dá sa povedať, že všetci kňazi ako aj členovia Kapituly existovali od polovice roka 1946 takmer v utajení. Nový až ilegálny status gréckokatolíckej cirkvi v Poľsku bol nepriaznivý aj pre rímskokatolícku cirkev. Jej vedenie na čele s biskupom A. Hlondom vidiac zvyšujúcu sa brutalitu štátnej politiky voči gréckokatolíckej cirkvi, rozhodlo o vyhľadání pomoci vo Vatikáne. O znepokojenej situácii v gréckokatolíckej cirkvi v Poľsku informoval A. Hlond Svätú Stolicu a obrátil sa na pápeža Piusa XII s prosbou o pomoc. Dňa 25. októbra 1946 odpovedal Pius XII na Hlondovu prosbu tým, že mu spolu s arcibiskupom Adamom Sapiezom odovzdal špeciálne právomoci vo vzťahu ku gréckokatolíckej cirkvi v Poľsku.²⁵ O niekoľko týždňov neskôr pri návšteve Vatikánu, konkrétne 10. decembra 1946 menoval Pius XII A. Hlonda do funkcie špeciálneho delegáta pre správu východných obradov na území Poľska.²⁶ Na zasadnutí hlavnej komisie biskupstva v januári 1947 bola zaznamenaná

---

²³ ²³ STEPIEN, Stanislaw: Kosciol greckokatolicki w Polsce po II wojnie swiatowej i w czasach wspolczesnych (do roku 1998). In: Polska : Ukraina : 1000 lat sasiedztwa : Katolickie unie koscielne w Europie srodkowej i wschodnej – idea a rzeczywistosc. Tomus 4. Zost.: STEPANIA, Stanislaw. Przemysl : 1998, s. 346-347.

²⁴ B. Hrynyk vo svojich spomienkach opisuje problémy spojené s útekem takto: „ . . . *zhodli sme sa s M. Denkom, že vycestovať z Przemysla musím. Avšak pred realizáciou tohto nápadu sa objavilo niekoľko ťažkostí. Ako mám opustiť mesto a prejsť z Pikulic na Zasanie cez jediný most na Sanie bez toho, aby ma nikto nespoznal? . . . v Przemysle poznali ma všetci obyvatelia, aj Ukrajinci aj Poliaci. Z ďaleka ma bolo možné rozpoznať podľa výzoru, podľa chôdze. Vojaci, polícia aj všetci nepriateľsky orientovaní ľudia vedeli že som nebol vysídlený spolu s biskupmi a členmi Kapituly, že sa ukrývam v Przemysle, alebo v blízkom okolí a že sa môžem pokúšať o odchod z mesta.*“ [HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kaplan greckokatolicki Ks. Bazylí Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 48.] B. Hrynykovi sa nakoniec podarilo újsť za pomoci pokrvného príbuzného biskupa J. Kocylovského – Hieronima Kocylovského (rímskokatolícky kňaz).

²⁵ HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kaplan greckokatolicki Ks. Bazylí Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 49.

²⁶ Okrem gréckokatolíckej cirkvi existovali na území Poľska tiež Byzantsko-slovanská a Ormianská cirkev, ktoré sa hlásili ku katolicizmu na čele s pápežom. A. Hlond získal túto funkciu priamo na návšteve Vatikánu, ktorá sa uskutočnila začiatkom decembra 1946. V Ríme získal A. Hlond tiež 1500 dolárov, ktoré mali slúžiť na pomoc uväzneným kňazom, teda najmä ich pozostalým rodinám, ako aj vdovám a sirotám, ktoré zostali po nežijúcich

táto informácia, ktorá sa rozšírila ďalej medzi gréckokatolícke duchovenstvo. „*Jeho Eminencia kardinál Prymas informuje povolaných, že bol Svätým Otcom menovaný ako špeciálny delegát pre všetky východné obrady v Poľsku. Kongregácia „Pro Ecclesiae Orientali“ preniesla na Prymasa všetky úrady, kňazi a biskupi si prejdú nové vzťahy podľa dotazníka, ktorý im bude zaslaný. Bola vytvorená komisia pre problémy východných obradov v nastupujúcom zložení: biskup Barda, arcibiskup Baziak a Biskup Stepa.*“²⁷ Postup biskupa A. Hlonda po vrátení sa s Vatikánu s novou funkciou smeroval najmä k ochrane toho, čo po gréckokatolíckej cirkvi zostalo. Vycestoval do juhovýchodného Poľska a nakazoval veriacim a najmä rímskokatolíckym kňazom, aby ochraňovali majetok gréckokatolíckej cirkvi a napomáhali veriacim v prípade ich potrieb.²⁸ Z poľských archívnych záznamov je evidentné, že pomoc zo strany poľských občanov rímskokatolíckeho vierovyznania tu bola. Najviac prevažovalo ilegálne vydávanie krstných listov ukrajinským občanom, zakrátko bol však tento spôsob odhalený a poľská vláda neakceptovala nové krstné listy.

S novým rokom prišla aj nová snaha vedenia rímskokatolíckej cirkvi zabezpečiť potreby tím gréckokatolíckym veriacim, ktorých repatriácia obišla. Pôvodne po skončení presídľovacej akcie, zostávalo naďalej na území juhovýchodného Poľska okolo 150 000 Ukrajincov.²⁹ Dňa 9. januára 1947 zasadla spomínaná Komisia, ktorej hlavnou úlohou bolo vyriešenie otázky gréckokatolíckej cirkvi v Poľsku, ale najmä zabezpečenie jej riadneho chodu. Pre katolícku cirkev a jej predstaviteľov gréckokatolícka cirkev nezanikla, aj keď jej vedúci predstavitelia neboli fyzicky prítomní na mieste. Treba pripomenúť, že poľská vláda nevydala žiadne nariadenie, ani zákon, ktorým by gréckokatolícka cirkev mala zaniknúť. Po právnej stránke naďalej existovala. Do popredia sa ale dostávali problémy najmä s pozostalým majetkom

---

duchovných a tým zostali bez akéhokoľvek materiálneho zabezpečenia. A. Hlond odovzdal tieto peniaze v Krakove duchovnému P. Puszkarskiemu, ktorý ich rozdelil kňazom B. Hrynykovi, Hrabovi a M. Denkovi. Finančná dotácia sa niekoľkokrát zopakovala. Na základe záznamov z vypočúvania P. Puszkarskiego v roku 1953 orgánmi Ministerstva verejných vecí, je známe, že A. Hlond odovzdal finančnú pomoc celkovo štyri krát. P. Puszkarsky vo výpovediach uviedol, že prevzal celkovo od biskupa viac ako 1 milión poľských zlotych, na pomoc duchovným východného obradu.[HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kaplan greckokatolicki Ks. Bazyli Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 50.]

²⁷ Citované podľa: HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kaplan greckokatolicki Ks. Bazyli Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 50

²⁸ STEPIEN, Stanislaw: Kosciol greckokatolicki w Polsce po II wojne swiatowej i w czasach wspolczesnych (do roku 1998). In: Polska : Ukraina : 1000 lat sasiedztwa : Katolickie unie koscielne w Europie srodkowej i wschodniej – idea a rzeczywistosc. Tomus 4. Zost.: STEPANIA, Stanislaw. Przemysl : 1998. s. 347.

²⁹ Porovnaj: Misilo, Eugen: Repatriacja czy deportacja? Przesiedlenie Ukraincow z Polski do USSR 1944-1946. Dokumenty. Warszawa : 1996. Tomus 1. s. 11-14.

Konfesionálna skladba pozostalých Ukrajincov nie je nijakým archívnym záznamom doložená. Vzhľadom na predchádzajúce pomery veriacich ukrajinskej národnosti, gréckokatolíci mohli tvoriť minimálne 60% z celkového počtu. Porovnaj: HALAGIDA, Igor: Losy ukrajinskiego duchowienstwa prawoslawnego, greckokatolickiego w czasie konfliktu polsko-ukrajinskiego w latach 1943-1944. (skic zagadnienia). In.: Antypolska akcja OUN-UPA 1943-1944 : Fakty i interpretacje. Zost. MOTYKA, Gregorz – LIBIONKA, Daruisz. Warszawa : 2003. s. 86.

v jednotlivých obciach, ako kostoly, modlitebne a podobne. Tieto sa stali predmetom rabovania a plienenia najrozličnejšími živlami povojnového Poľska. Súčasne sa cirkevné majetky spolu s majetkom ukrajinského obyvateľstva, ktoré opustilo svoje domovy, stávali predmetom prebiehajúcich sporov poľského a ukrajinského podzemia. Komisiu tvorili poľský metropolita arcibiskup Eugeniusz Baziak, ktorý v tom čase už prebýval na území Poľska, przemyský biskup František (Franciszek) Barda a tarnovský biskup Jan Stepa.³⁰ Členovia komisie prijali 31. marca 1947 rozhodnutie, ktorým menovali do funkcie generálneho vikára gréckokatolíckeho przemyského biskupstva Bazylu Hrynyka. Nasledujúci deň podpísal nomináciu na generálneho vikára Apoštolskej administrácie Lemkoviny Andrij Zlupki. Vzhľadom na jeho zdravotný stav, ktorý nevyhovoval plneniu všetkých povinností, získal A-Zlupki pomocníkov, a to Piotra Szuflata a Volodimira Hajdukievicza.³¹ V tom istom čase vyvíjali aktivitu aj gréckokatolícki kňazi, ktorí 1. apríla 1947 vyslali delegáciu k biskupovi A. Hlondovi s prosbou o vymenovanie kapitulárneho vikára namiesto generálneho. Audiencie v Krakove sa zúčastnili M. Denko, B. Hrynyk a P. Puszkarsky. Ich žiadosť súvisela so snahou zabezpečiť menovanie kňazov do funkcií najme na AAL, kde zostalo najviac neobsadených farností po skončení repatriácie občanov ukrajinskej národnosti. Ich žiadosti však už nebolo vyhovené. V konečnom dôsledku však menovanie nových vikárov malo len symbolický charakter, pretože o niekoľko týždňov neskôr sa začala akcia Visla, ktorá dokončila presídlenie ukrajinského obyvateľstva do severozápadných častí Poľska a tým došlo k úplnému rozbitiu štruktúr gréckokatolíckej cirkvi v juhovýchodnom Poľsku.³² V marci 1947 zaslalo Ministerstvo verejných vecí oznam o prijatej vyhláske Ministerstvu poľnohospodárstva a poľnohospodárskych reforiem, podľa ktorej prešiel všetok majetok Gréckokatolíckej Biskupskej Kúrie do štátneho vlastníctva. Tento dokument označil

---

³⁰ STEPIEN, Stanisław: Kosciol greckokatolicki w Polsce po II wojnie swiatowej i w czasach wspolczesnych (do roku 1998). In: Polska : Ukraina : 1000 lat sasiedztwa : Katolickie unie koscielne w Europie srodkowej i wschodniej – idea a rzeczywistosc. Tomus 4. Zost.: STEPANIA, Stanisław. Przemysl : 1998. s. 348.

³¹ STEPIEN, Stanisław: Kosciol greckokatolicki w Polsce po II wojnie swiatowej i w czasach wspolczesnych (do roku 1998). In: Polska : Ukraina : 1000 lat sasiedztwa : Katolickie unie koscielne w Europie srodkowej i wschodniej – idea a rzeczywistosc. Tomus 4. Zost.: STEPANIA, Stanisław. Przemysl : 1998. s. 348.

³² V roku 1954 bol W. Hrynyk predvedený na vypočúvanie, z ktorého sú známe záznamy. V rámci výsluchu vypovedal o myšlienke, ktorú zrealizoval spolu s kňazmi A. Hozom a Hrabom. Spoločne zostavili akýsi súpis spomienok na celkové polozenie a útrapy gréckokatolíckej cirkvi v daných rokoch. Počas zostavovania spomienok navrhol W. Hrynyk, aby sa materiál zaslal aj do samotného Vatikánu, aby Svätý Otec mohol sám zhodnotiť nefahké postavenie gréckokatolíckych veriacich v Poľsku. „Počas písania tých spomienok, objavila sa u mňa myšlienka, vymeniť ich na oznámenie do Vatikánu. Moju myšlienku podporil aj duchovný Hrab, ktorý oznámil, že nájde spôsob zaslania materiálu do Ríma. V správach som opísal o akcii presídlenia ukrajinských obyvateľov z juhovýchodných častí Poľska do USSR, ako aj na územia získané, v tej súvislosti o likvidácii gréckokatolíckych farností, o postaveniu duchovenstva a veriacich gréckokatolíckeho vierovyznania, o prípadoch uväznenia a vraždenia ukrajinských obyvateľov orgánmi Verejnej Bezpečnosti i vojenskými jednotkami Poľska i Sovietskeho Zväzu. [HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kaplan greckokatolicki Ks. Bazyl Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 51.]

gréckokatolícke biskupstvo za „bývalé“, čím jasne deklaroval postoj vlády voči gréckokatolíckej cirkvi v Poľsku v roku 1947. Zároveň boli vyhláškou poštátnené majetky gréckokatolíckych farností vo vojvodstvách : Rzeszovskom a Krakovskom. V dokumente sa Ministerstvo odvolalo na dohodu zo septembra 1945 medzi PKWN a USSR o výmene obyvateľov.³³

Osudy gréckokatolíckej cirkvi počas Akcie Visla.

27. apríla 1947 sa začala akcia Visla. Jej hlavnou úlohou bolo vysídlenie zvyšku ukrajinských obyvateľov do severozápadných oblastí Poľska, ktoré mu pripadli dôsledkom medzinárodných dohôd po druhej svetovej vojne. Vysídleniu podliehalo približne 150 tisíc Ukrajincov z ktorých viac ako 140 tisíc bolo aj vysídlených.³⁴ Z tohto počtu približne 100 tisíc Ukrajincov tvorili gréckokatolíci.³⁵ Spolu s veriacimi boli do nových oblastí presídlení 62 kňazi, z ktorých 31 z oblasti Przemysla, 20 z AAL a 11 zo zvyšných území.³⁶ Ďalších sedem gréckokatolíckych duchovných bolo uväznených a vyvezených bezpečnostnými orgánmi do ZSSR. 22 duchovní boli sústredení do pracovného tábora v Javorznom.³⁷ Osudy niektorých čelných predstaviteľov gréckokatolíckej cirkvi sú známe. V momente keď sa začala akcia Visla bol V. Hrynyk v Hanczovej. Podarilo sa mu na začiatku uniknúť vysídleniu a chvíľu sa skrýval aj vo Varšave. Iný osud však stretol K. Hraba, ktorého koncom mája 1947 zatkla polícia v Krakove. Podľa výpovedí V. Hrynyka malo zatknutie tieto dôvody: „*Polícia, podozrievajúc, že farnosť na ulici Vislnej je kontaktným miestom ukrajinského podzemia, zatkla 29. mája 1947 jej administrátora, a vo farských budovách utvorila „kotel“, v ktorom*

---

³³ 1947 marzec, Warszawa – Zarządzenie Ministerstwa Administracji Publicznej w sprawie majątku Greckokatolickiej Kurii Biskupskiej w Przemyslu. In: DROZD, Roman – HALAGIDA, Igor: Ukraińcy w Polsce 1944-1989 : Walka o tożsamość : Dokumenty i materiały. Warszawa : Buchard Edition, 1999. s. 45-46.

V správe sa písalo: „*Posielajúc v dodatku súbory, dotýkajúce sa pozostalého majetku po bývalej gréckokatolíckej Kúrii Biskupskej v Przemyslu, Ministerstvo verejných vecí informuje, že považuje tento majetok za vlastníctvo štátu, a to na základe dohody zo septembra 1945, podpísanej medzi Poľským výborom národného oslobodenia s Vládou Ukrajinskej sovietskej socialistickej republiky v predmete presídlenia obyvateľstva ukrajinského z územia Poľska a poľských obyvateľov z územia USSR. . . . žiadam o prevzatie Ministerstvom poľnohospodárstva a poľnohospodárskych reforiem vedenia a užívania všetkých objektov po bývalom gréckokatolíckom Biskupstve v Przemyslu, a vo farnostiach gréckokatolíckych na území vojvodstiev – Rzeszovského a Krakovského, ktoré predstavujú ekonomické poľnohospodárske oblasti.*“ [1947 marzec, Warszawa – Zarządzenie Ministerstwa Administracji Publicznej w sprawie majątku Greckokatolickiej Kurii Biskupskiej w Przemyslu. In: DROZD, Roman – HALAGIDA, Igor: Ukraińcy w Polsce 1944-1989 : Walka o tożsamość : Dokumenty i materiały. Warszawa : Buchard Edition, 1999. s. 45-46.]

³⁴ Misilo, Eugen: Akcja Visla : Dokumenty. Warszawa : Archiwum Ukrainskie, 1993. s. 34.

³⁵ STEPIEN, Stanisław: Kościół greckokatolicki w Polsce po II wojnie światowej i w czasach współczesnych (do roku 1998). In: Polska : Ukraina : 1000 lat sąsiedztwa : Katolickie unie kościelne w Europie środkowej i wschodniej – idea a rzeczywistość. Tomus 4. Zost.: STEPANIA, Stanisław. Przemysł : 1998. s. 349.

³⁶ STEPIEN, Stanisław: Kościół greckokatolicki w Polsce po II wojnie światowej i w czasach współczesnych (do roku 1998). In: Polska : Ukraina : 1000 lat sąsiedztwa : Katolickie unie kościelne w Europie środkowej i wschodniej – idea a rzeczywistość. Tomus 4. Zost.: STEPANIA, Stanisław. Przemysł : 1998. s. 349.

³⁷ Porovnaj: WOJEWODA, Zbigniew: Zarys historii kościoła greckokatolickiego w Polsce w latach 1944-1989. Kraków : Nomos, 1994. s. 32.

zadržala celkovo tucet osôb. Z paste sa podarilo uniknúť len kňazovi Dencvi a Márii Savczyn „Mariczce“- žene Wasyla Halasa „Orlana“, ktorý plnil vysokú funkciu v ukrajinskom podzemí, ktorá vyskočila oknom, pričom nechala v miestnosti svoje niekoľkomesačné dieťa.³⁸ Jeho zatknutím definitívne padla Krakovská farnosť. V tom istom čase sa ukrýval v Krakove aj V. Hrynyk, konkrétne v kláštore kamedulov, odkiaľ v polovici júna 1947 odišiel do Varšavy. V tom istom mesiaci došlo k stretnutiu V. Hrynyka s M. Denkom, aby posúdili a rozhodli ako budú postupovať ďalej. *„V tej chvíli začali sme plánovať, čo budeme v tej kriticknej situácii robiť ďalej – spomínal duchovný po rokoch, o okolnostiach rozhodovania v tom čase. Bolo nám už jasné, že Poliaci rýchlo uväzňujú naše duchovenstvo a odsúvajú ho do pracovného tábora v Javorznom. Chceli sme uniknúť väzeniu. Vedeli sme o niekoľkých kňazoch nášho obradu, ktorí so súhlasom apoštolského delegáta pre gréckokatolíkov v Poľsku kardinála Hlonda začali pastiersku prácu v latinskom obrade. Vezmúc v úvahu aj túto možnosť, došli sme spoločne s M. Denkom k záveru, že pokiaľ musíme pod tlakom okolností vykonávať bohoslužbu v latinskom obrade, potom to jednoznačne musíme spájať s pastierskou službou vo farnostiach, a najlepšie podľa nás, bude začať slúžiť v ženských zhromaždeniach, kde bude evidentne cítiť veľké nedostatky zo strany kňazov – kaplánov. V Krakove sme už dlhšie zostať nemohli. M. Denko odišiel hľadať šťastie do Dolného Slasku (Dolny Slask) vrocavská diecéza, kde už niekoľko našich kňazov pôsobilo v latinskom obrade. Ja som odišiel do Varšavy, kde som popri pomoci našich otcov baziliánov, mohol nájsť zodpovedajúce miesto aj pre seba.“³⁹* Gréckokatolícki veriaci tak zostali už bez akejkoľvek možnosti ďalšieho pôsobenia v juhovýchodnom Poľsku.

Tak ako postupovalo vysídľovanie v akcii Visla, väčšina pozostalých gréckokatolíckych kňazov odchádzala na nové územia so svojimi veriacimi. Podľa uznesenia vydaného politickým byrom Poľskej robotníckej strany 29. marca 1947, boli ukrajinskí obyvatelia rozdeľovaní na nové územia podľa presných parametrov. Skupina občanov bola kategorizovaná do troch podskupín, ktoré sa rôznili mierou nebezpečenstva voči štátu. Nosnou víziou definovania smerníc pre presídlenie Ukrajincov, bola ich čo najrýchlejšia asimilácia s poľským obyvateľstvom. Vláda pri tom dávala veľký pozor na to, aby sa medzi presídlencami nenachádzali kňazi a iná ukrajinská inteligencia. V správe z augusta 1947 zo Ščecinského vojvodstva sa písalo: *„Podľa nariadenia ústrednej vlády sa medzi presídlencami „W“ [Visla] nemôžu nachádzať inteligenti, ako napríklad kňazi, advokáti,*

³⁸ Citované podľa: HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kaplan greckokatolicki Ks. Bazyli Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 58.

³⁹ Citované podľa: HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kaplan greckokatolicki Ks. Bazyli Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 58.

*úradníci a podobne. V tomto momente úrad vojvodstva má kompetentné informácie, podľa ktorých sa na území vojvodstva ščecinského býva 4 popi (gréckokatolícki – ukrajinskej národnosti), ktorí teraz prešli na obrad katolíckych kňazov.*⁴⁰

Podľa štatistiky, ktorú sme uviedli v úvode kapitoly, vycestovalo do nových území 62 kňazov gréckokatolíckeho vierovyznania. Konfesiónalna politika štátu voči nim však bola veľmi prezieravá a vláda nechcela dopustiť, aby opäť došlo k rozmachu ukrajinského národného povedomia aj prostredníctvom gréckokatolíckej cirkvi. Informatívne správy z cirkevného života nasvedčovali tomu, že vláda úmyselne tlmila a nedovoľovala gréckokatolíckym veriacim zabezpečiť si chod riadneho cirkevného života. Správa z roku 1948 z vojvodstva Olsztynského bola dôkazom neustálej ostražitosti voči gréckokatolíckej cirkvi. *„Tunajší úrad nechce dopustiť obnovenie ukrajinského ruchu, znemožnil založenie gréckokatolíckej farnosti a duchovných uviedol pod dohľad miestny Úrad verejnej bezpečnosti. Problémom gréckokatolíkov sa zaoberá rímskokatolícka cirkev, ktorý prijíma neženatých kňazov do svojej služby a poveruje ich až po dôkladnom preškolení a naučení sa latinčiny, do funkcie vikárov. Ženatí kňazi môžu byť takisto preškolení a prijatí, ale len pod podmienkou, že svoje manželky ponechajú na pôvodnom mieste bydliska.*⁴¹ Gréckokatolícki kňazi získali podporu od A. Hlonda k tomu, aby boli prijímaní za kňazov v rímskokatolíckych farnostiach. Podmienky ich prijatia však boli prísne, keďže gréckokatolícki kňazi získali možnosť slúžiť omše len v latinskom obrade. K tomu však museli splniť niekoľko podmienok. Prvou bolo zvládnutie latinčiny, v podobe riadnej skúšky, s čím mali problém najmä starší kňazi. Druhá podmienka platila pre ženatých kňazov, ktorí museli opustiť svoje manželky s rodinami, ak chceli naďalej vykonávať kňazské povolanie. Zároveň sa museli naučiť západnú liturgiu.⁴² Tento postup bol pre niektorých kňazov neúnosný a vzdali sa kňazského povolania, s tým, že prešli do civilu. V otázke povolenia biritualizmu sa obrátil A. Hlond priamo na Vatikán. V liste Svätému Otcovi žiadal rozhodnutie o povolení vykonávania biritualizmu na nových územiach gréckokatolíckymi kňazmi. A. Hlond informoval o tom v správe v novembri 1947 jednému z kňazov: *„Používanie biritualizmu, čiže právo k verejným bohoslužbám v jednom aj druhom ríte, predkladám Svätej Stolicy na zváženie a rozhodnutie. Sám som v tejto otázke*

---

⁴⁰ 1947, sierpień 18. Szczecin. - Pismo Urzedu Wojewodzkiego Szczecinskiego do WUBP w sprawie duchownych greckokatolickich. Tajne. In: DROZD, Roman – HALAGIDA, Igor: Ukraińcy w Polsce 1944-1989 : Walka o tożsamość : Dokumenty i materiały. Warszawa : Buchard Edition, 1999. s. 45-46.

⁴¹ 1948, Olsztyn – Fragment sprawozdania Urzedu Wojewodzkiego w Olsztynie z działalności kościołow na terenie wojewodztwa olsztyńskiego. In: In: DROZD, Roman – HALAGIDA, Igor: Ukraińcy w Polsce 1944-1989 : Walka o tożsamość : Dokumenty i materiały. Warszawa : Buchard Edition, 1999. s. 54-55.

⁴² Pozri bližšie: HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kapłan greckokatolicki Ks. Bazyli Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 54.

nekompetentný.⁴³ Podľa správ z nasledujúcich rokov, biritualizmus nebol používaný. „Zastrašení presídlením, pozbavení kostolov a kontaktov s veriacimi, bývajúc v obciach často neprístupných k Ukrajincom, gréckokatolícki kňazi boli fakticky len vikármi v latinských farnostiach a verejne neslúžili omše vo východnom obrade.“⁴⁴ Situáciu komplikoval aj ten fakt, že nie všetci rímskokatolícki kňazi v severozápadnom Poľsku vedeli o nariadeniach A. Hlonda, aby napomáhali gréckokatolíckym duchovným. Zároveň niektorí biskupi na nových územiach nemali v záujme prijímať gréckokatolíckych kňazov do služieb, keďže poznali postoj poľskej vlády voči nim a voči Ukrajincom zároveň. Často krát sa obávali, že budú stíhaní za podporu ukrajinského nacionalizmu, čím by na seba mohli stiahnuť represiu zo strany štátu.⁴⁵

Obavy zo strany rímskokatolíckych kňazov boli na mieste. Už v decembri 1947 všetci gréckokatolícki kňazi, ktorí neboli uväznení počas akcie Visla, prešli pod drobnohľad orgánov miestnej štátnej bezpečnosti. Jej členovia mali na starosti zhromažďovať podrobný popis ich aktivít, návštev a pohybu. „Je potrebné vziať do evidencie všetkých gréckokatolíckych kňazov, ktorí spadajú do vášho územia, zaznamenať meno a priezvisko, miesto bývania, [aké bolo jeho] predchádzajúce miesto bývania, kde absolvoval liturgický kurz . . . Mali by byť stanovené kontakty každého, kto ich navštevuje a naopak, s akými kňazmi sa priateli (vskutku existujú dôvodné podozrenia, že sa budú kontaktovať s bandami UPA, ktoré prešli na západné územia, a všetci kňazi gréckokatolíci boli členmi bánd.) . . . pre všetkých pripraviť materiál. Správa je veľmi naliehavá, keďže po obdržaní materiálov môžeme vyslať [ku kňazom] agentov z tých území, odkiaľ oni pochádzajú“⁴⁶ Zo strany Ministerstva verejnej bezpečnosti bol v decembri 1948 vypracovaný tajný záznam s krycím názvom „A-O“ (Actio Orientalis), ktorý zhromažďoval dôkazy o skupine gréckokatolíckych a rímskokatolíckych kňazoch podozrivých z vyzvedačskej činnosti pre Vatikán a z podpory angloamerického imperializmu.⁴⁷ Do tejto skupiny nepochybne patrili gréckokatolícki kňazi akými boli V. Hrynyk, M. Denko, V. Holynsky, J. Mackov, a P. Puszkarsi ako aj niekoľko

⁴³ Citované podľa: HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kaplan greckokatolicki Ks. Bazyli Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 54.

⁴⁴ Citované podľa: HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kaplan greckokatolicki Ks. Bazyli Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 54.

⁴⁵ Pozri bližšie: ⁴⁵ STEPIEN, Stanislaw: Kosciol greckokatolicki w Polsce po II wojne swiatowej i w czasach wspolczesnych (do roku 1998). In: Polska : Ukraina : 1000 lat sasiedztwa : Katolickie unie koscielne w Europie srodkowej i wschodniej – idea a rzeczywistosc. Tomus 4. Zost.: STEPANIA, Stanislaw. Przemysl : 1998. s. 350-351.

⁴⁶ Citované podľa: HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kaplan greckokatolicki Ks. Bazyli Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 59.

⁴⁷ HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kaplan greckokatolicki Ks. Bazyli Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 59.

ďalších kňazov.⁴⁸ Podobný záznam vypracovalo III. Oddelenie Ministerstva verejnej bezpečnosti pod krycím názvom „Zákon“, v rámci ktorého sústredili informácie o tých osobách, ktoré udržiavali kontakt s členmi OUN a UPA. V tejto súvislosti bol najviac sledovanou osobou P. Puszkarsky. V jednom z dokumentov tej správy sa tvrdilo: *„Po rozbití gréckokatolíckeho kléru počas akcie „V“ sa okolo otca Puszkarského začala zhromažďovať značná časť pozostalého gréckokatolíckeho kléru, ktorému otec Puszkarský, majúci vplyv v biskupskej Kúrii vo Varšave, dával a dáva podporu rôznymi spôsobmi, ako prijatie bývalých gréckokatolíckych kňazov do kláštora bazyliánov, kde sa odohrávajú kurzy výučby v rímskokatolíckom obrade, alebo udeľuje finančnú pomoc, kde na tento účel získava pomoc z Vatikánu.“*⁴⁹ V rámci vyšetrovania sa na prelome 40. a 50. rokov nachádzalo v spise „Zákon“ 36 osôb, z ktorých väčšina boli gréckokatolícki duchovní. Fungovanie cirkevného života gréckokatolíckych veriacich tak bolo maximálne perzekvované zo strany štátu. Veriaci mali možnosť uskutočňovať bohoslužby jedine vo vlastných domoch a potajomky. Jedným z popredných utajených miest stretávania gréckokatolíckych veriacich bolo mesto Chrzanovo (v okrese Elk), kde pôsobil gréckokatolícky kňaz Miroslav Ripecky. Tento duchovný samostatne slúžil gréckokatolíckej omše vo vlastnom dome, a zakrátko sa toto miesto stalo „Mekkou“ gréckokatolíckych veriacich zo širokého okolia. Na prelome rokov 1947-1948 prichádzalo do Chrzanova okolo 2 000 veriacich.⁵⁰ Jeho pôsobenie sa čoskoro dostalo do ostrého konfliktu s vedením rímskokatolíckej cirkvi, keďže M. Ripecky používal pre svoje miesto v oficiálnych dokumentoch, názov „Gréckokatolícky farský úrad“. Rímskokatolícky biskup A. Hlond a neskôr jeho nástupca Štefan Vyszynský, odmietali takéto oficiálne pomenovanie „ilegálneho“ miesta. Miestny bezpečnostný úrad tieto konflikty v najväčšej miere podporoval eskalujúci konflikt, a využíval ho vo svoj prospech. Aj to mohlo byť dôvodom, prečo štátne orgány nezasiahli voči aktivitám M. Ripeckého. O pôsobení vlastnej farnosti informoval M. Ripecký aj B. Hrynyka, kde v liste v roku 1951 písal: *„Naša mariánska kaplnka stála sa známa všade, kde bývajú veriaci našej Cirkvi, osídlení na veľkom priestranstve severo-západného Poľska. Moja farnosť . . . je z roka na rok väčšia a rozširuje sa vďaka veriacim, ktorí prichádzajú z rôznych koncov Varminskej diecézy vyspovedať sa, alebo zúčastniť sa bohoslužieb. V porovnaní s predchádzajúcim rokom, počet vyspovedaných*

⁴⁸ HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kaplan greckokatolicki Ks. Bazyli Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 59.

⁴⁹ Citované podľa: HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kaplan greckokatolicki Ks. Bazyli Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 59-60.

⁵⁰ STEPIEN, Stanislaw: Kosciol greckokatolicki w Polsce po II wojne swiatowej i w czasach wspolczesnych (do roku 1998). In: Polska : Ukraina : 1000 lat sasiedztwa : Katolickie unie koscielne w Europie srodkowej i wschodniej – idea a rzeczywistosc. Tomus 4. Zost.: STEPANIA, Stanislaw. Przemysl : 1998. s. 354.

vzrástol dvojnásobne.⁵¹ Časť gréckokatolíckych duchovných zostala na svojich pôvodných územiach, avšak išlo len o nepatrnú malú časť. Takýmto príkladom bola obec Komancza kde zostalo 30 ukrajinských rodín kde bol pre ich potreby ponechaný kňaz Zenon Zloczovský.⁵² Na prelome rokov 1947/1948 prišiel do tejto malej farnosti ďalší kňaz Omelian Kaleniuk, ktorý bol prepustený z pracovného tábora v Javorznom. Avšak malá farnosť si nemohla dovoliť užiť dvoch kňazov, a tak Z. Zloczovský odišiel do západných oblastí Poľska. Posledným mementom vo vývoji gréckokatolíckej cirkvi v Poľsku po ukončení druhej svetovej vojny, bola smrť rímskokatolíckeho kardinála A. Hlonda 22. októbra 1948. Jeho nástupcom na post rímskokatolíckeho prímasa nastúpil vekovo najmladší v histórii Štefan Vyszynský (keď nastúpil mal 48 rokov).⁵³ Nový biskup prevzal právomoci voči katolíckym cirkvám s východným obradom a po celý čas spolupracoval s B. Hrynykom, ktorého vymenoval za svojho referenta pre správu gréckokatolíckeho obradu. Naďalej však pokračovala situácia začatá po skončení akcie Visla, kedy gréckokatolícki kňazi mohli vykonávať pastiersku službu ale len v latinskom obrade. Zmena nastúpila až v roku 1956, po obrátení sa politickej klímy v Poľsku.

Použitá literatúra:

1. Misilo, Eugeniusz: Akcja Visla : Dokumenty. Warszawa : Archiwum Ukrainskie, 1993. 561 s.
2. Miedzy Odra i Dnieprem wyznania i narody. Tomus II. Zost.: STEGNER, Tadeusz. Gdansk : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2000. 320 s.
3. IWANECZKO, Darius: Historia dwoch arestowan przemyskiego biskupa greckokatolickiego Jozafata Kacylowskiego. In: Biuletin Instytutu pamieci narodowej. č. 7, 2001. s. 27
4. Polska-Ukraina : 1000 lat sasiedztwa : Katolickie unie koscielne w Europie srodkowej i wschodnej – idea a rzeczywistosc. Tomus 4. Zost.: STEPANIA, Stanislaw. Przemysl : 1998. 500 s.
5. Polska - Ukraina : 1000 lat sasiedztwa. Tomus 2. Zost.: STEPANIA, Stanislaw. Przemysl : 1994. 430 s.

---

⁵¹ Citované podľa: HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kapłan greckokatolicki Ks. Bazyli Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008, s. 55.

⁵² STEPNIEN, Stanislaw: Kosciol greckokatolicki w Polsce po II wojnie swiatowej i w czasach wspolczesnych (do roku 1998). In: Polska : Ukraina : 1000 lat sasiedztwa : Katolickie unie koscielne w Europie srodkowej i wschodnej – idea a rzeczywistosc. Tomus 4. Zost.: STEPANIA, Stanislaw. Przemysl : 1998. s. 353.

⁵³ STEPNIEN, Stanislaw: Kosciol greckokatolicki w Polsce po II wojnie swiatowej i w czasach wspolczesnych (do roku 1998). In: Polska : Ukraina : 1000 lat sasiedztwa : Katolickie unie koscielne w Europie srodkowej i wschodnej – idea a rzeczywistosc. Tomus 4. Zost.: STEPANIA, Stanislaw. Przemysl : 1998. s. 350.

6. HALAGIDA, Igor: „Szpieg Watykanu“ : Kapłan greckokatolicki Ks. Bazyli Hrynyk (1896-1977). Warszawa : 2008. 647 s.
7. Polska - Ukraina : 1000 lat sąsiedztwa : Studia z dziejów greckokatolickiej diecezji przemyskiej. Tomus 3. Zost.: STEPANIA, Stanisław. Przemyśl : Południowo-wschodni Instytut Naukowy, 1996. 331 s.
8. Lemkowie, Bojkowie, Rusini : historia, współczesność, kultura materialna i duchowa. Tomus 2. Zielona Góra : Słupsk, 2009. 248 s.
9. Misilo, Eugeniusz: Repatriacja czy deportacja? Przesiedlenie Ukraińców z Polski do USSR 1944-1946. Dokumenty. Warszawa : Archivum Ukrainickie, 1996. Tomus 1. 331 s.
10. Antypolska akcja OUN-UPA 1943-1944 : Fakty i interpretacje. Zost. MOTYKA, Grzegorz – LIBIONKA, Dariusz. Warszawa : 2003. 165 s.
11. DROZD, Roman – HALAGIDA, Igor: Ukraińcy w Polsce 1944-1989 : Walka o tożsamość : Dokumenty i materiały. Warszawa : Buchard Edition, 1999. 302 s.
12. WOJEWODA, Zbigniew: Zarys historii kościoła greckokatolickiego w Polsce w latach 1944-1989. Kraków : Nomos, 1994. s. 105 s.